

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.304336.2290>

Abstract:

The purpose of this study was to evaluate the experienced curriculum of entrepreneurship and production of the second grade of high school in Isfahan from the perspective of students in the academic year 1399-1400. The present study is a survey research that examines the eight components including: (creativity, motivation for progress, independence, risk-taking, teamwork, tolerance of ambiguity, foresight and internal control). In order to conduct research that was based on students' attitudes about the curriculum. A researcher-made scale was designed and used. Validity and reliability were confirmed by face validity method, Cronbach's alpha. In order to collect data by simple random sampling method, a sample of 384 students from a population of 4071 people was taken. The data collected from the respondents were statistically analyzed by one-sample t-test with a 5-point reference. The experienced curriculum of the entrepreneurship and production course in the second secondary school is in a lower than average position from the students' point of view.

ارزیابی مولفه های کار آفرینی در برنامه درسی تجربه شده درس کارآفرینی و تولید مقطع دوم دبیرستان
شهر اصفهان از دیدگاه دانش آموزان

لیلا جاوید پرور¹
مژگان محمدی نایینی²
علیرضا فقیهی³

تاریخ دریافت : 1401/4/10

تاریخ پذیرش: 1401/6/7

چکیده

هدف این پژوهش ارزیابی برنامه درسی تجربه شده درس کارآفرینی و تولید مقطع دوم دبیرستان شهر اصفهان از دیدگاه دانش آموزان در سال تحصیلی 1399-1400 بوده است. پژوهش حاضر از نوع تحقیق پیمایشی می باشد که به بررسی مولفه های هشت گانه شامل: (خلاقیت، انگیزه پیشرفت، استقلال طلبی، ریسک پذیری، تیم کاری، تحمل ابهام، آینده نگری و کنترل درونی) می پردازد. به منظور اجرای پژوهش که مبتنی بر نگرش سنجی دانش آموزان در مورد برنامه درسی تجربه شده بود. یک مقیاس محقق ساخته طراحی و استفاده گردید. روایی و پایایی با روش روایی صوری، آلفای کرونباخ مورد تایید قرار گرفت. به منظور گردآوری داده ها با روش نمونه گیری تصادفی ساده نمونه ایی به حجم 384 نفر دانش آموز از جامعه 4071 نفری صورت گرفت. داده های گردآوری شده از پاسخگویان با روش آماری t تک نمونه ایی با مرجع 5 درجه ایی، مورد تجزیه و تحلیل اماری قرار گرفت. نتایج نشان داد که با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید در هشت مولفه فوق نسبت به برنامه درسی تجربه شده درس کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیت پایین تر از متوسط قرار دارد.

کلمات کلیدی: ارزیابی، برنامه درسی تجربه شده، درس کارآفرینی، متوسطه دوم، دانش آموزان، اصفهان.

¹دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

ciliniquehappy@yahoo.com

²استادیار گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران (نویسنده مسئول)

Mm.naeni@yahoo.com

³استادیار گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

Faghihialireza@yahoo.com

آموزش کارآفرینی به عنوان یک فرایند مستمر اجتماعی نیز تلقی می شود. با توجه به اینکه ویژگی های اصلی کارآفرینان از قبیل ابتکار عمل، ریسک پذیری، استقلال طلبی، خلاقیت، پشتکار، مثبت اندیشی و ... اکتسابی و قابل آموزش هستند، بنابراین آموزش کارآفرینی امروزه به یکی از اساسی ترین فعالیت ها در نظام های آموزشی کشور های پیشرفته تبدیل شده است. به طوری که با فراهم کردن محیط مناسب و ارائه آموزش های لازم، نسبت به توسعه و تقویت این ویژگی های فردی اقدام می شود (زعفریان، 1394).

یکی از زیربناهای اصلی در توسعه کارآفرینی، توجه خاص به تقویت نظام آموزشی است. امروزه تقریباً در تمام کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در همه پایه های تحصیلی آموزش و ترویج کارآفرینی جایگاه ویژه ای دارد. آموزش کارآفرینانه در ایران که اجرایی و عملی ترین راهبرد برون رفت از بنیست ها و مشکلات اقتصادی و اجتماعی کشور است، از یک طرف به الگوگیری از برنامه ها، خط مشی ها و تجربیات کشورهای پیشرفته، و از طرف دیگر در نظر گرفتن شرایط بومی کشور نیاز دارد. یکی از لازمه های آموزش کارآفرینانه در مدارس، اهمیت دادن به قوه ابتکار و خلاقیت دانش آموزان در محیط های آموزشی است. چراکه بیشتر محیط های آموزشی، بر محتوا- محور یا در برخی موارد آموزشگر- محور هستند.

بخش آموزش دانشگاه ایندینا آموزش و توسعه کارآفرینی در مدارس تحت تاثیر عوامل چندی قرار می گیرد که از مهم ترین آن ها برنامه درسی است. برنامه درسی تعامل طراحی شده دانش آموزان با محتوای آموزشی، مواد، منابع و فرایند ارزشیابی برای حصول اهداف آموزشی تعریف می کند. هم چنین برنامه درسی فرصت های یادگیری و مجموعه ای از رفتار های قابل آموزش است. در نوع شناسی برنامه درسی به طور کلی به چهار سطح قابل تقسیم: 1- برنامه درسی طراحی شده؛ 2- برنامه درسی مورد انتظار؛ 3- برنامه درسی اجرا شده؛ 4- برنامه درسی تجربه شده است (براون¹، 2006). به نقل از رضایی و مرزوقی، (1397: 51). به اعتقاد وین و بروس²، (2003) برنامه ریزی تجربه شده توسط فراگیران، بالاترین سطح برنامه درسی است. اساس برنامه درسی، فرد و تجربه وی است، آن چه تجربه می کند در عمل پیاده می کند، لذا برنامه درسی باید نیاز های بازار کار آموزش صورت گیرد و بعد از فارغ التحصیلی افراد بتواند در جامعه اثر بخش باشند.

بنابراین، تغییر مکان آموزش کارآفرینی از دانشگاهها به مدرسه ها اهمیت دارد؛ زیرا دوره ابتدایی و دبیرستان تعیین کننده ترین سطح آموزش رسمی در ایجاد و توسعه رفتارها و نگرش های کارآفرینانه در دانش آموزان است (نادری و همکاران، 1394: 19).

یکی از دقیق ترین تعاریف کارآفرینی در حوزه آموزش، تعریف رفتاری آن شامل توانایی فرد برای داشتن طیف وسیعی از مهارت های ضروری و ویژگی های منحصر به فرد، خلاق و نوآور است. تفسیر بسیار نزدیک رفتار کارآفرینی، توانایی فرد برای تبدیل، (بریج، هیگارتی، پورتر³، 2010). ایده به عمل همراه با خلاقیت، نوآوری، ریسک پذیری و همچنین توانایی برنامه ریزی به منظور دستیابی به اهداف است (کوزلینسکا⁴، 2011).

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی مولفه های کارآفرینی در برنامه درسی تجربه شده دانش آموزان متوسطه دوم شهر اصفهان است. و این سؤال کلیدی و مهم قابل طرح و بررسی است که: «مولفه های کارآفرینی در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان متوسطه دوم شهر اصفهان چگونه است؟» برای پاسخ گویی به این سؤال مهم و کلیدی از طریق پرسش نامه نگرش دانش آموزان مورد بررسی قرار می دهیم.

2- ضرورت انجام تحقیق

ارزشیابی از برنامه های درسی، جزئی جدا ناشدنی از فرایند طراحی، تولید و اجرای یک برنامه درسی محسوب می شود. وظیفه اصلی گروه برنامه ریزی ارزشیابی آن است که پس از تولید و اجرای یک برنامه درسی، تعیین کند که برنامه مورد نظر تا چه اندازه کارایی داشته و به هدف های مورد نظر رسیده است. ولف⁵، (1384) در مورد ارزشیابی برنامه ها می گوید: گروهی از نویسندگان و احتمالاً در رأس آنان کرانباخ⁶، (1963)، بهبود هدف های آموزشی و درسی را هدف اصلی ارزشیابی می دانند. برنامه

1. Brown

2. Wine & Bruce

3. Hegarty & Porter, Bridge

4. Kozlinska

5. Wolf

6. Cronbach

هاي آموزشی و درسی، تهیه می شوند، سپس آزموده می شوند و آنگاه اصلاح می شوند. در تمامی این موارد، ارزشیابی اطلاعاتی را فراهم می کند که به بهبود تلاش هاي آموزشی منجر می شود. اطلاعات ارزشیابی برای برنامه ریزان درسی و مدیران، بازخور فراهم می آورد تا بتوانند به کمک آن برای بهبود برنامه ها، تصمیمات هوشمندانه اتخاذ کنند. انتظار می رود که این بازخور و همچنین نقش کنترل کیفی- که برای ارزشیابی متصور است- چنانچه به دقت برنامه ریزی و اجرا شود، بتواند هرگونه تلاش در زمینه برنامه ریزی درسی را با موفقیت همراه کند. (ولف، 1371).

در حال حاضر، با گذشت بیش از 4 سال از فرایند تولید و اجرای سرفصل هاي کارگاه کار آفرینی و تولید مدارس متوسطه نظری، این پرسش اساسی مطرح است که این درس تا چه اندازه توانسته است صلاحیت هاي مورد نظر لازم را در دانش آموختگان به وجود آورد؟ و در این راستا چه نقایصی در ساخت و بافت و عناصر برنامه، اعم از: هدف ها، محتوا، روشهاي یاددهی- یادگیری و شیوه هاي پیش بینی شده برای ارزشیابی پیشرفت یادگیری فراگیران وجود دارد؟ پاسخ دادن به سوالات مذکور مستلزم جمع آوری اطلاعات ارزشیابی دقیق از کم و کیف برنامه درسی کارگاه کار آفرینی و تولید است. نتایج این ارزشیابی در نهایت نشان خواهد داد که آیا برنامه مصوب درس کارگاه کار آفرینی و تولید که هم اکنون در مدارس متوسطه دوم نظری اجرا می شود، از کفایت و مطلوبیت لازم برخوردار است یا خیر؟ و تا چه اندازه این برنامه ها نیاز به تغییرات یا اصلاحات دارد؟

3- برنامه درسی تجربه شده

برنامه درسی تحقق یافته¹ به معنای آن چه که یادگیرندگان در فرایند یادگیری واقعا درونی می کنند بکار می رود. در واقع برنامه درسی تجربه شده، کاملاً شخصی و متفاوت از دیگران است (فتحی و اجارگاه، 1388). از دیدگاه کلان برنامه درسی تجربه شده به تجربیات یادگیرندگان از طرح هاي از پیش تنظیم شده و تعامل هاي حاصل از کلاس درس اشاره می کند. هر یادگیرنده بر مبنای علائق، ارزش ها، توانمندی ها و تجارب قبلی خود نسبت به مطالب ارائه شده عکس العمل نشان می دهد و دست به انتخاب می زند و بدین ترتیب برنامه ای منحصر به فرد برای هر یک از آنها شکل می گیرد که از آن تحت عنوان برنامه درسی تجربه شده نام برده می شود (کلان²، 1991، پوزنر³، 1997، مارش⁴، 1997؛ به نقل از فتحی و اجارگاه، 1388).

از نظر نلسون⁵ این نوع برنامه درسی عبارت است از برنامه درسی که توسط خود یادگیرندگان تجربه می شود و نتیجه حاصل از آن نیز معمولاً متفاوت از برنامه درسی رسمی یا صریح است. از دیدگاه کولز « برنامه درسی تجربه شده» در حقیقت آن بخش از برنامه درسی است که دانش آموزان تجربه می کنند و یادگیری از آن منتج می شود. « برنامه درسی تجربه شده» به عنوان آنچه دانش آموزان، دانشجو یا مخاطب عملاً تجربه می کنند، تعریف شده است (کلان⁶، 1991، پوزنر⁷، 1997، مارش⁸، 1997؛ به نقل از فتحی و اجارگاه، 1388).

5- کار آفرینی و ویژگی هاي کار آفرینانه

کار آفرینی از اصطلاح فرانسوی Entrepreneur مشتق شده و به معنای قبول مسؤلیت، تعقیب فرصت ها، تأمین نیازها و خواسته ها از طریق نوآوری می باشد. واژه نامه ی دانشگاهی وبستر کار آفرین را کسی می داند که متعهد میشود مخاطر ههای يك فعالیت اقتصادی را سازمان دهی، اداره و تقبل کند (احمدپور داریانی، 1383: 4).

مک کلند (1962) ویژگی هاي افراد کار آفرین را شامل انگیزه پیشرفت، ریسک پذیری، کنترل درونی، خلاقیت و استقلال طلبی می داند (بدري و همکاران، 1385: 76، علي بیگی و زرافشانی، 1386: 4؛ غفاری، 1387: 395). بر اساس تحقیقات انجام شده، پرورش ویژگی هاي ذکر شده در افراد، باعث تقویت قابلیت هاي کار آفرینی آنان می شود. وي نشان داد که بین داشتن جامعه ای متشکل از افراد توفیق طلب و توسعه اقتصادی، رابطه وجود دارد. تلاشهاي علمي مک کلند باعث شد که شایستگی هاي شخصی فرد کار آفرین به عنوان يك ویژگی دائمی وارد حوزه تحقیقاتی کار آفرینی شود (زالی و همکاران، 1386: 85). هوارد (2004)، در پژوهشی تاثیر توسعه قابلیت هاي کار آفرینی (استقلال طلبی، ریسک پذیری، انگیزه پیشرفت، کنترل درونی و اعتماد به نفس و خلاقیت) را بر کار آفرینی 450 نفر از دانش آموزان مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که رابطه مستقیمی بین این قابلیت ها و توانایی کار آفرینی افراد

1 . Experienced Curriculum

2 . Klein

3 . Pozner

4 . March

5 . Nelson

6 . Klein

7 . Pozner

8 . March

وجود دارد (غفاری، 1387: 397). آقاجانی و خدابخشی (1388) ضمن ارزیابی اثربخشی آموزش‌های کارآفرینی دانشگاه مازندران دریافتند که آموزش‌های ارائه شده توسط مرکز کارآفرینی دانشگاه از جنبه تحریک انگیزه‌ها، پرورش ویژگی‌های کارآفرینی و آموزش مهارت‌های اساسی به دانشجویان اثربخشی بالایی دارند. مجل و همکاران (1390) نشان دادند که برنامه درسی کارآفرینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب از کیفیت مطلوبی برخوردار نیست و توانایی تربیت کارآفرینان خلاق، مبتکر و توانا را ندارد. غلام پور و گلیچ (1391) نشان دادند که حداقل یک زوج از رتبه‌های میانگین اثرگذار ابعاد مختلف متغیرهای تحریک انگیزه‌ها، پرورش ویژگی‌ها و آموزش مهارت‌ها تفاوت معنی‌داری با یکدیگر دارند. آنها همچنین دریافتند که درس کارآفرینی بیشترین تأثیر را بر بعد قبول نداشتن شیوه‌های موجود، پرورش قدرت تحمل ابهام و آموزش مهارت‌های کارگروهی و مهارت‌های ارتباطی دارد. نتایج تحقیق مرزوقی و رضایی (1397) نشان داد که میزان کارآفرین بودن دانشجویان کابل پایین‌تر از حد متوسط است. تاکنون محققان حوزه‌ی کارآفرینی، در آثار خود ویژگی‌های زیادی را برای کارآفرینان برشمرده‌اند که پس از بررسی‌های فراوان، مهم‌ترین این ویژگی‌ها عبارتند از:

1- گرایش به خلاقیت

خلاقیت عبارت است از توانایی تلفیق ایده‌ها به شیوه‌ای منحصر به فرد برای برقراری ارتباط غیر معمول بین ایده‌های مختلف (مقیمی، 1380: 129). بدون شک نوآوری مهم‌ترین ویژگی کارآفرین است. خلاقیت، توانایی گسترش و کشف ایده‌ها و راه‌های جدید و نوآوری توانایی به کار بردن این راه حل‌ها برای مسایل، مشکلات و فرصت‌ها می‌باشد (شاه حسینی، 1386: 18).

2- انگیزه پیشرفت

به نظر دیوید مک کلند نیاز به موفقیت یعنی تمایل به برتری یا موفقیت و تلاش برای پیشرفت جهت دستیابی به مجموعه‌ای از استانداردها (احمدپور داریانی و مقیمی، 1385: 57-56).

3- مولفه ریسک‌پذیری: تمایل به مخاطره‌پذیری عبارت است از پذیرش مخاطره‌های معتدل که می‌توانند از طریق تلاش‌های شخصی مهار شوند. کارآفرینان لزوماً در پی فعالیت‌هایی نیستند که مخاطره آن زیاد باشد، بلکه مایل‌اند مقدار متوسطی از مخاطره را که برای شروع فعالیت اقتصادی معمولی تلقی می‌شود، بپذیرند و در این حد حاضر می‌شوند تا پول، امنیت، شهرت و موقعیت خود را به مخاطره اندازد (لانگ نکر، مور و پتی، 1997).

4- مولفه کنترل درونی: مرکز کنترل، باور فرد درباره منبع کنترل تقویت‌هایی است که دریافت می‌کند. مکان کنترل درونی نشان‌دهنده این باور است که تقویت‌های او حاصل رفتار و نگرش‌های خود اوست، در حالی که مکان کنترل بیرونی مشخص‌کننده این باور است که تقویت‌ها در دست مردمان دیگر، سرنوشت و شانس است و شخص در برابر این نیروهای بیرونی ناتوان و بیچاره است (شولتر، 1383).

5- مولفه استقلال‌طلبی را با عبارتی نظیر کنترل داشتن بر سرنوشت خود، کاری را برای خود انجام دادن و آقایی خود بودن تعریف می‌نمایند. نیاز به استقلال همان چیزی است که روانشناسان آن را سلطه جویی درونی می‌نامند. سلطه جویی درونی آن است که فرد احساس کند شخصاً بر سرنوشت خویش احاطه دارد (مک کران و فلانینگان، 1996؛ به نقل از احمد پور، 1381).

6- مولفه آینده‌نگری: آینده‌نگری یعنی اینکه کارآفرینان می‌دانند به کجا می‌خواهند بروند. آنها تصور و دیدگاهی از آینده سازمان خود دارند، چنین دیدگاهی می‌تواند برنامه‌های کوتاه مدت را در یک جهت برای رسیدن به هدف هماهنگ نماید (آلینسون و همکاران¹، 2010).

7- مولفه تحمل ابهام: تحمل ابهام که بیانگر پذیرش عدم قطعیت به عنوان بخشی از زندگی است (آلمدی²، 2012).

8- مولفه تیم‌سازی: تیم‌کاری به معنای فعالیت‌های موفق کارآفرینی که بر مبنای تیمی سازماندهی می‌شوند. این تیم‌ها با یکدیگر و با محیط بیرونی به تعامل می‌پردازند و با مشتریان و همکاران ارتباط برقرار می‌کنند تا بتوانند فرآیندهای نوآوری را سرعت بخشند (تودورویس³، 2005).

7-پرسش‌های مربوط به برنامه درسی تجربه شده:

با توجه به مبانی نظری تحقیق سوالات تحقیق به شرح زیر طرح می‌شوند:

1- انعکاس مولفه گرایش به خلاقیت در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش‌آموزان درس کارآفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟

1. allinson et al

2. Almeida

3. Todorvice

- 2- انعکاس مولفه انگیزه پیشرفت در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟
- 3- انعکاس مولفه ریسک پذیری در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟
- 4- انعکاس مولفه کنترل درونی در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟
- 5- انعکاس مولفه استقلال طلبی در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟
- 6- انعکاس مولفه آینده نگری در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟
- 7- انعکاس مولفه تحمل ابهام در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟
- 8- انعکاس مولفه تیم کاری در برنامه درسی تجربه شده از دیدگاه دانش آموزان درس کار آفرینی و تولید دوره دوم متوسطه شهر اصفهان به چه میزان است؟

8-روش تحقیق

نوع تحقیق این پژوهش کاربردی و از روش توصیفی پیمایشی است. برای تحلیل داده ها از آزمون t یک متغیره استفاده شده است. ابزار سنجش داده ها، پرسشنامه بوده که متناسب با جامعه مورد مطالعه طراحی شده است. جامعه آماری 4071 نفر از دانش آموزان درس کار آفرینی متوسطه دوم شهر اصفهان که در سال تحصیلی 1399-1400 مشغول به کار می باشند. روش نمونه گیری، تصادفی ساده و حجم نمونه آماری بر اساس مورگان-کرجسی 384 نفر محاسبه شده است.

9-ابزار پژوهش

برای گردآوری داده های مورد نیاز در زمینه برنامه ریزی درسی اجرا شده کار آفرینی از پرسشنامه محقق ساخته که سؤالات آن با بهره گیری از مبانی نظری و تحقیقات انجام شده و نظرات کارشناسان و متخصصین صاحب نظر تنظیم و ساخته شد و دارای 8 مؤلفه (خلاقیت، انگیزه پیشرفت، استقلال طلبی، ریسک پذیری، تیم کاری، تحمل ابهام، آینده نگری و کنترل درونی) می باشد. پرسشنامه شامل 48 سؤال با طیف 5 گزینه ای لیکرت است. به منظور سنجش قابلیت اعتماد و پایایی ابزار اندازه گیری تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده و مقدار آن 0/745 محاسبه گردید. برای روایی پرسشنامه از روش محتوای ی یعنی نظر خبرگان و متخصصان استفاده شد.

10-یافته های پژوهش

بررسی پرسش اول پژوهش

جدول (2) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده خلاقیت در برنامه درسی کار آفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
خلاقیت در برنامه درسی کار آفرینی	2/86	1/01	384	3	3/26	383	0/005

بر اساس جدول (2) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده خلاقیت در برنامه درسی کار آفرینی و تولید برابر 3/26 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به

این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مینا قرار گرفته است. میانگین (2/86) بدست آمده، که پایین تر از عدد 3 بوده است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده خلایقیت در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش دوم پژوهش

جدول (3) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده انگیزه پیشرفت در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
انگیزه پیشرفت	3/02	1/86	384	3	4/32	383	0/001

بر اساس جدول (3) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده انگیزه پیشرفت در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 4/32 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مینا قرار گرفته است. میانگین (3/02) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده انگیزه پیشرفت در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش سوم پژوهش

جدول (4) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده ریسک پذیری در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
ریسک پذیری	3/01	0/56	384	3	5/11	383	0/001

بر اساس جدول (4) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده ریسک پذیری در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 5/11 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مینا قرار گرفته است. میانگین (3/01) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده ریسک پذیری در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش چهارم پژوهش

جدول (5) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده کنترلی در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
کنترل درونی	3/05	1/16	384	3	4/67	383	0/001

بر اساس جدول (5) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده **کنترل درونی** در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 4/67 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مینا قرار گرفته است. میانگین (3/05) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده **کنترل درونی** در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش پنجم پژوهش

جدول (6) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده استقلال طلبی در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
استقلال طلبی	3/05	1/16	384	3	4/67	383	0/001

بر اساس جدول (6) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده **استقلال طلبی** در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 4/67 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مینا قرار گرفته است. میانگین (3/05) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده **استقلال طلبی** در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش ششم پژوهش

جدول (7) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده **آینده نگری** در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
آینده نگری	3/35	1/19	384	3	4/87	383	0/003

بر اساس جدول (7) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده **آینده نگری** در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 4/87 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای

محاسبه متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (3/35) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده آینده نگری در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش هفتم پژوهش

جدول (8) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده تحمل ابهام در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
تحمل ابهام	3/01	0/64	384	3	5/35	383	0/003

بر اساس جدول (8) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده تحمل ابهام در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 5/35 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (3/01) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده تحمل ابهام در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

بررسی پرسش هشتم پژوهش

جدول (9) میانگین، انحراف معیار، نمره معیار و نتایج آزمون t مربوط به قابلیت کسب شده تیم کاری در برنامه درسی کارآفرینی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حجم نمونه	نمره معیار	آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری sig
تیم کاری	3/31	1/62	384	3	6/26	383	0/003

بر اساس جدول (9) مقدار t بدست آمده از بررسی قابلیت کسب شده تیم کاری در برنامه درسی کارآفرینی و تولید برابر 6/26 می باشد و این مقدار از مقدار بحرانی 1/98 با درجه آزادی 383 بالاتر است. با توجه به این که طیف پنج گزینه ای لیکرت در پرسش نامه استفاده شده است. میانگین 3 برای محاسبه متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (3/31) بدست آمده، بسیار نزدیک به عدد 3 بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی توان بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطه وسط است؛ در نتیجه با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کارآفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده تیم کاری در برنامه درسی کارآفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیتی پایین تر از متوسط قرار دارد.

نتیجه گیری

آموزش کارآفرینی می تواند یکی از اثرگذارترین شیوه ها برای انتقال آسان جمعیت فارغ التحصیلان باشد، آموزش کارآفرینی در دانش آموزان باعث می شود که آنها مسوولیت پذیرتر و به عنوان متفکران

حوزه کار آفرینی تربیت شوند. از خصایص اصلی فراگیران برنامه درسی کسب شده باید مورد توجه قرار گیرد مولفه های هشت گانه خلاقیت، انگیزه پیشرفت، استقلال طلبی، ریسک پذیری، تیم کاری، تحمل ابهام، آینده نگری و کنترل درونی می باشد. در این پژوهش، هدف ارزیابی برنامه درسی کسب شده درس کار آفرینی و تولید مقطع دوم دبیرستان شهر اصفهان از دیدگاه دانش آموزان است، که هشت مولفه کار آفرینی در برنامه درسی کسب شده مورد بررسی قرار گرفت یافته های پژوهش نشان داد که با اطمینان 99 درصد می توان گفت که برنامه درسی کسب شده درس کار آفرینی و تولید از نظر قابلیت کسب شده خلاقیت، انگیزه پیشرفت، استقلال طلبی، ریسک پذیری، تیم کاری، تحمل ابهام، آینده نگری و کنترل درونی در برنامه درسی کار آفرینی و تولید در متوسطه دوم از دیدگاه دانش آموزان در وضعیت پایین تر از متوسط قرار دارد. نتایج این پژوهش با تحقیقات مجل و همکاران (1390) نشان دادند که برنامه درسی کار آفرینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب از کیفیت مطلوبی برخوردار نیست و توانایی تربیت کار آفرینان خلاق، مبتکر و توانا را ندارد و نتایج تحقیق مرزوقی و رضایی (1397) نشان داد که میزان کار آفرین بودن دانشجویان کابل پایین تر از حد متوسط است هم خوانی دارد.

منابع فارسی

- زعفریان، رضا (1394). «کاشف در جستجوی استعدادهای کار آفرینانه». دو ماهنامه شوق تغییر. سال چهارم. شماره 20.
- رضایی، مصطفی، مرزوقی، رحمت اله (1397). ارزیابی مؤلفه های کار آفرینی در برنامه درسی تجربه شده دانشجویان دانشگاه کابل، پژوهش در برنامه ریزی درسی، سال پانزدهم، دوره دوم، شماره 91 (پیاپی 98)، صص 50-61.
- نادری، نادر و همکاران (1394). «الگوسازی مفهومی تأثیر مؤلفه های آموزش کار آفرینی بر نگرش هنرجویان به کسب و کار در هنرستان های کاردانش». نشریه کار آفرینی در کشاورزی. شماره دوم. فتحی و اجارگاه، کوروش (1388). برنامه درسی به سویی هویت های جدید. تهران: آگاه.
- بدری، احسان، لیاقت دار، محمد جواد، عابدی، محمدرضا و جعفری، ابراهیم (1385)، بررسی قابلیت های کار آفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره 40.
- علی بیگی، امیر حسین و زرافشانی، کیومرث (1386)، آی ا دانشجویان دانشگاه رازی کار آفرین خواهند شد؟، همایش ملی آموزش عالی و کار آفرینی، دانشگاه سمنان، اسفند ماه.
- غفاری، هادی (1387)، بررسی قابلیت های کار آفرینی دانشجویان دانشگاه پیام نور اراک، همایش ملی توسعه کار آفرینی در آموزش های علمی کاربردی کشاورزی، دی ماه.
- مقیمی، محمد. (1380)، سازمان و مدیریت رویکردی پژوهشی، تهران: ترمه، چاپ دوم.
- شاه حسینی، علی (1386). کار آفرینی، تهران: آبیژ.
- احمدپور داریانی، محمود؛ مقیمی، سید محمد (1385). مبانی کار آفرینی، تهران: فرا اندیش
- ولف، ریچارد (1371). ارزشیابی آموزشی. ترجمه علیرضا کیامنش. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- احمدپور داریانی، محمود (1383)، کار آفرینی، چاپ اول، تهران، انتشارات پردیس.
- شولتر، (1383). نظریه های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، نشر ویرایش.
- Bridge, S., Hegarty, c., & porter, S. (2010). Rediscovering enterprise: Developing appropriate university entrepreneurship education, Journal of Education and Training, 8(53): 722-734.
- Kozlinska, I. (2011). Contemporary approaches to entrepreneurship education, Journal of Business Management, 4(8): 205- 220.
- Longenecher, G., Moore, C. and Petty, W. (1997), "Small Business anagement: An Entrepreneurial emphasis", Cincinnati, Ohio, South-Western College pub.